

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра філософії та релігієзнавства

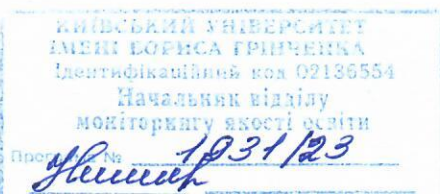
«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
Олексій Жильцов
«   »   2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

для студентів

спеціальності	033 «Філософія»
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	033.00.01 Філософія

Київ – 2023

Розробник:

Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладач:

Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук
Протокол від 30 серпня 2023 року № 1
Завідувач кафедри _____ д.філос.н., проф. О.В.Горбань

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми _____ . _____.2023 р.
Гарант освітньої (професійної/наукової) програми _____ Я.І.Пасько

Робочу програму перевірено

_____. _____.2023 р.

Заступник декана _____ В.М.Завадський

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

© Ломачинська І.М., 2023 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	6	
Курс	1	
Семестр	1, 2	
Кількість змістових модулів з розподілом:	6	
Обсяг кредитів	6	
Обсяг годин, в тому числі:	180	
Аудиторні	84	
Модульний контроль	12	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	54	
Форма семестрового контролю	Залік, екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування системи понять, знань, умінь і навичок в галузі релігієзнавства.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей освітньої програми підготовки: Загальні компетентності (ЗК) ЗК-06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-11. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК-13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК-07. Здатність аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.

СК-10. Здатність аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальнонаукової проблематики.

СК-11. Здатність застосовувати в професійній діяльності знання про засади, розвиток і сучасний стан наукового та гуманітарного знання.

СК-14. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН-04. Аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальногуманітарної проблематики.

ПРН-07. Розуміти сучасну наукову картину світу, її основні проблеми та суперечності.

ПРН-08. Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання.

ПРН-11. Вміти аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.

ПРН-13. Критично оцінювати власну позицію та знання, порівнювати і перевіряти отримані результати.

ПРН-15. Мати навички ведення інтелектуальних дискусій на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

ПРН-16. Вміти застосовувати загальногуманітарні та філософські знання в різних сферах життєдіяльності.

ПРН-17. Мати навички участі в наукових та прикладних дослідженнях у галузі філософії.

ПРН-18. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ							
Модуль І. Релігії в історії України та світу							
Тема 1. Історія релігій як галузь наукового знання	6	2		2	0		2
Тема 2. Теорії походження релігії. Науково-історична та богословсько-теологічна складові релігії	6	2		2	0		2
Тема 3. Історія і сьогодення конфесійної карти України. Правове забезпечення свободи совісті в Україні	6		2	2	0		2
<i>Модульний контроль</i>	2						
Разом за першим модулем	20	4	2	6	0		6
Модуль 2. Виникнення та розвиток етнічних релігій							
Тема 4. Сутність етнічних релігій у їх історичному розмаїтті	6	2		2	0		2
Тема 5. Античні релігії	6		2	2	0		2
Тема 6. Релігійні системи Давньої Індії та Ірану	6	2		2	0		2
Тема 7. Релігії Далекого Сходу. Іудаїзм	5	2		2	0		1
<i>Модульний контроль</i>	2						
Разом за другим модулем	25	6	2	8	0		7

Модуль 3. Буддизм, іслам та сучасні нетрадиційні релігійні культури							
Тема 8. Буддизм	6	2		2			2
Тема 9. Іслам в Україні та світі	6	2		2			2
Тема 10. Сучасні неорелігії у світовому та вітчизняному контексті	6		2	2			2
<i>Модульний контроль</i>	2						
Разом за третім модулем	20	4	2	6			6
Модуль 4. Християнство як історичний та релігійно-культурний феномен							
Тема 11. Генеза християнства в контексті становлення європейської релігійно-культурної традиції	6	2		2			2
Тема 12. Православ'я	6		2	2			2
Тема 13. Католицизм	6	2		2			2
Тема 14. Протестантизм	5	2		2			1
<i>Модульний контроль</i>	2						
Разом за четвертим модулем:	25	6	2	8			7
Підготовка та проходження контрольних заходів (семестровий контроль)	30						
Разом за змістовим модулем 1	120	20	8	28			26
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО							
Модуль 1. Релігієзнавство у науковій системі знання							
Тема 1. Релігієзнавство як наука. Історичний розвиток релігієзнавства. Зміст і структура феномену релігії	9	2		2			5
Тема 2. Генезис релігії, її ранніх форм. Історична класифікація релігій. Етнічні та регіональні релігії	13	2	2	4			5
<i>Модульний контроль</i>	2						
Разом за четвертим модулем:	24	4	2	6			10
Модуль 2. Релігієзнавчі проблеми у сучасному глобалізованому світі							
Тема 3. Релігія в постмодерному світі: новітні релігійні утворення. Харизматизм як визначальний тренд сучасного християнства.	10	2		2			6
Тема 4. Релігія в сучасному світі. Релігійна багатоманітність та її перспективи. Релігійна свідомість	10	2		2			6

і проблеми сучасної науки, економіки, політики, освіти, культури, мистецтва, права та моралі						
Тема 5. Історія і сучасний стан релігійних вірувань та конфесій в Україні. Конституційно-правові основи забезпечення свободи совісті в Україні	14	2	2	4		6
Модульний контроль	2					
Разом за другим модулем:	36	6	4	8		18
Разом за змістовим модулем 2	60	10	4	14		28
Усього годин за курсом Релігієзнавчі студії	180	30	12	42		54

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ

Модуль 1. Релігії в історії України та світу

Тема 1. Історія релігій як галузь наукового знання

Сутність історії релігії як наукової дисципліни, її термінологія та методи дослідження.

Релігія як предмет релігійно-історичних досліджень. Концепції релігії: богословсько-теологічні концепції; філософський аналіз релігії; наукові дослідження релігії. Джерельна база і сучасні наукові дослідження в релігієзнавчій галузі. Сутність релігії як соціального феномену. Основні підходи щодо тлумачення сутності релігії: Теологічна та релігієзнавча інтерпретації релігії.

Структура релігії. Функції релігії : світоглядна, регулятивна, компенсаційна, комунікативна, інтегративна, ідеологічна, політична, культуроформуюча, легітимуюча. Структура релігійного комплексу. Основні теорії походження релігії. Проблеми класифікації та типологізації релігій. Передумови науково-теоретичного вивчення релігії. Специфіка релігійного світосприйняття та світорозуміння.

Дисциплінарна система релігієзнавства: філософія і феноменологія релігії, соціологія і психологія релігії, історія та історіософія релігії, географія релігії, релігієзнавча герменевтика, порівняльне релігієзнавство.

Ключові терміни: «релігія», «історія релігії», «релігійні погляди», «релігійні почуття», «релігійні переконання», «релігійний культ», «релігійні організації»

Тема 2. Теорії походження релігії. Науково-історична та богословсько-теологічна складові релігії

Передумови виникнення релігії. Основні гіпотези щодо походження релігії. Взаємозв'язок релігійних традицій та історичного процесу. Основні моделі класифікації форм релігії.

Релігія як об'єкт науково-теоретичного вивчення. Історія релігій та теологія в контексті наукового осмислення. Основні підходи щодо осмислення сутності релігії. Синкретизм первісної культури.

Ключові терміни: *«релігійні традиції», «класифікація релігій»*

Тема 3. Історія і сьогодення конфесійної карти України. Правове забезпечення свободи совісті в Україні

Історія і сьогодення конфесійної карти України. Правове забезпечення свободи совісті в Україні. Релігійні вияви національної духовності українців : історія та сьогодення.

Географія релігій незалежної України. Нові релігійні течії на українських теренах. Ідея національної церкви та національної релігії.

Проблеми церковно-релігійного життя України в контексті релігійно-політичних процесів сьогодення. Прогнози розвитку релігій в Україні в контексті релігійних процесів у світі. Релігійне життя української діаспори.

Історичні аспекти розвитку свободи совісті як категорії права. Сутність і багатоаспектність свободи совісті. Міжнародні стандарти свободи совісті. Правові засади релігійного життя України. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації»: його основні положення щодо прав релігійних громад та їх обов'язків.

Толерантність, віротерпимість, духовна свобода як складові ментальності українців.

Ключові терміни: *«географія релігій», «свобода совісті», «релігійна толерантність», «релігійна віротерпимість»*

Модуль 2. Виникнення та розвиток етнічних релігій

Тема 4. Сутність етнічних релігій у їх історичному розмаїтті

Язичництво як релігійно-культурний феномен. Характерні риси етнічних релігій. Релігійні вірування народів Двोरіччя (Месопотамії). Витоки шумерської міфології. Особливості релігійного культу шумеро-аккадської релігії. Відображення вавилонської міфології у релігійних віруваннях іудеїв.

Релігія стародавнього Єгипту, її міфологія та ритуали. Релігії народів Малої Азії та східного Середземномор'я.

Релігія давніх скандинавів та германців.

Язичницька релігійність східних слов'ян

Ключові терміни: *«етнологія релігій», «етнічні релігії», «зооморфізм», «тотемізм», «фетишизм», «жрецтво»*

Тема 5. Античні релігії

Еллінізм як етнорелігія Греції. Класична грецька міфологія, Олімпійські Боги, герої, походження людей. Культурні та таїнства давньогрецької релігії. Орфічні гімни та містерії. Давньогрецька релігійна філософія (Філософія народжена релігією. Іонійська школа і Геракліт. Піфагорійці. Елейська школа і софісти. Емпедокл. Атомісти. Анаксагор. Сократ, мегарці і кіренаїки. Філософія і богослов'я Платона. Середній платонізм і неоплатонізм. Філософія і богослов'я Аристотеля). Релігія етрусків (Етруські божества. Етрусська космогонія та міфологія. Культ і релігійні практики етрусків).

Формування релігії Риму на основі місцевих культів греків та інших підкорених народів. (Історія Стародавнього Риму. Римський пантеон. Духи і культ імператора. Духовенство і чиновники Риму. Римська система часу). Мітраїзм – етнічна релігія Ірану (I ст. до н. ч.). Поширення культу Мітри в Малій Азії та Римській імперії, його вплив на формування християнства. Релігійна філософія еллінізму (Специфіка релігійної філософії еллінізму. Кініки. Стоїцизм. Епікуреїзм. Скептицизм). Сучасне відродження елліністичної етнічної релігії в Греції.

Ключові терміни: «олімпійська міфологія», «анімізм», «антропоморфізм».

Тема 6. Релігійні системи Давньої Індії та Ірану

Вірування індоіранських племен. Виникнення зороастризму. Авеста як священна книга зороастризму. Зороастрійський культ та мораль. Духовно-культурний феномен ведійської релігії. Веди – священні книги давньоіндійських релігій. Ведійський індуїзм (Веди: самгіти, брагмани, араньяки. Упанішади. Тексти смриті). Астика і настика (Філософські школи. Веданта. Міманса. Санкхья. Йога. Ньяя. Вайшешика. Чарвака-локаята). Віровчення і конфесії (Релігійна доктрина. Вішнуїзм (вайшнавїзм) і крішнаїзм. Шиваїзм (шайвізм). Інші конфесії. Індуський культ). Джайнізм (Історія і конфесії. Священні писання. Джайнська філософія. Сотеріологія і мораль). Сикхізм (Сикхські Гуру та історія. Віровчення, моральний кодекс і обряди). Особливості еволюції індуїзму як сукупності різних напрямків: вішнуїзм, шиваїзм, сикхізм, крішнаїзм. Джайнізм як відхід від природної етнорелігії Індії.

Ключові терміни: «аватара», «атман», «Брахма», «брахман», «сансара».

Тема 7. Релігії Далекого Сходу. Іудаїзм

Конфуціанство та даосизм як локальні релігії Китаю. Конфуціанство – жу-цзя (Конфуцій. Мен-цзи, Сюнь-цзи, Дун-Чжуншу. Конфуціанські канони і кецзюй. Неоконфуціанство. Конфуціанська релігія). Даосизм – Дао-де-цзя і Дао-цзяо (Даоська філософія. Еволюція даоської релігії. Сучасний даосизм). Релігійно-філософські концепції конфуціанства та даосизму. Релігія в історії Китаю. Монгольський тангризм.

Синтоїзм – етнічна релігія Японії. Синтоїстське віровчення та культ. Патріотичність японської етнічної релігії: культ мікадо-імператора. Безсмертя

душі в синтоїзмі. Сучасний стан синтоїзму і його паралельне співіснування з буддизмом.

Іудаїзм як монотеїстична національно-державна релігія іудеїв. Іудейська Біблія: морально-етичний зміст. Віровчення, обряд і філософія (Доктрина і обрядовість юдаїзму. Юдейська філософія). Основні історичні етапи іудаїзму. Біблійний іудаїзм. Елліністичний іудаїзм. Рабиністичний іудаїзм. Талмуд. Хасидизм. Месіанське єврейство. Роль іудаїзму у сучасній релігійно-політичній карті світу.

Ключові терміни: «кагал», «рабин», «пророк», «синагога», «Синедрион», «Сіон»

Модуль 3. Буддизм, іслам та сучасні нетрадиційні релігійні культури

Тема 8. Буддизм

Історичні передумови становлення та розвитку буддизму. Історична та міфічна постать Сіддхартхи Гаути як засновника буддизму. Філософська концепція буддизму. Махаяна і хінаяна. Тантризм. Типітака як священне джерело буддизму. Історія, конфесії, культ (Теравада. Магаяна. Ваджраяна (Алмазна колісниця) і ламаїзм. Чань – дзен – сон. Греко-буддизм. Буддійський культ). Моральні засади буддизму. Сучасний розвиток буддизму, географія його поширення та ідейні інтерпретації релігійно-етичної доктрини буддизму.

Ключові терміни: «бодгісаттва», «будда», «Віная», «дгарма», «йога», «махаяна», «нірвана», «ступа», «хінаяна»

Тема 9. Іслам в Україні та світі

Виникнення і поширення ісламу як виклик часу. Постать пророка Мухаммеда в становленні та поширенні ісламу. Віровчення, культ та організаційна структура ісламу. Мусульманське право. Особливості мусульманської етики та філософії. Коран – священна книга мусульман. Основні ідейні напрями та течії ісламу. Сучасна соціально-політична доктрина ісламу. Мусульманські релігійно-політичні рухи. Вплив ісламського фундаменталізму на світову геополітику. Геополітичні і етнокультурні небезпеки ісламського екстремізму та тероризму.

Соціально-історичні передумови поширення ісламу в Україні. Кримське ханство як осередок мусульманства. Сучасний релігійний стан ісламу в незалежній Україні. Ідейно-релігійний та політичний зв'язок України з мусульманським світом.

Ключові терміни: «аллах», «джигад», «імам», «мечеть», «муфтій», «намаз», «салят», «фатх», «ширіат»

Тема 10. Сучасні неорелігії у світовому та вітчизняному контексті

Ідейно-політичні та релігійно-культурні передумови формування неорелігій. Загальні риси неорелігій та основні моделі їх класифікації.

Неохристиянство: особливості виникнення віровчення та культу.

Релігії орієнтального напрямку (Міжнародне товариство Свідомості Кришни, Вселенська Чиста релігія).

Синтетичні релігії (Біле братство, Церква уніфікації, Світова віра бахаї)
Езотеричні об'єднання і течії (Теософія, Братство Грааля).

Ключові терміни: «неорелігії», «неохристиянство», «орієнталістські рухи», «синкретичні рухи», «саєнтологічні рухи», «неоязичництво»

Модуль 4. Християнство як історичний та релігійно-культурний феномен

Тема 11. Генеза християнства в контексті становлення європейської релігійно-культурної традиції

Соціально-політичні причини та історико-культурні передумови виникнення християнства. Роль елліністичної релігійно-філософської традиції у становленні ідейної доктрини християнства. Особистість Ісуса Христа: історична та міфологічна концепції. Загальна характеристика священних книг Старого та Нового Завіту. Структура Біблії, її мова та переклади. Біблія в суспільному житті українського народу.

Історична періодизація християнства. Структурно-функціональна специфіка ранньохристиянської церкви. Еволюція християнства в процесі його формування. Єресі в ранньому християнстві та їх вплив на становлення християнської ідеології.

Розкол 1054 року, його причини і наслідки. Вселенські собори: ідейно-політична зумовленість та теологічні наслідки.

Основні положення християнського віровчення. Християнські таїнства. Християнські свята.

Християнство в Україні: від конфронтації до діалогу. Християнське релігійне лідерство як вагомий фактор консолідації української нації. Вплив міжконфесійних відносин на духовне життя українського суспільства.

Соціальне служіння християнських конфесій в період російсько-української війни. Капеланство як духовна місія церкви під час війни.

Роль християнських конфесій в консцієнтальних війнах сучасності.

Ключові терміни: «християнство», «Христос», «месія», «Біблія», «символ віри», «апостол», «єпископ», «іпостась», «канон», «спокута»

Тема 12. Православ'я

Основні ідейні положення православ'я. Специфіка та структура Вселенського православ'я. Місце Руської православної церкви в структурі Вселенського православ'я.

Особливості православного віровчення та культу.

Витоки українського православ'я. Ідейно-політична зумовленість хрещення Русі. Православ'я у протистоянні з католицтвом у епоху литовсько-польського правління. Роль православ'я у об'єднанні української нації в період Руїни.

Українське і російське православ'я: історичні особливості релігійно-культурної та політичної взаємодії.

Феномен православних монастирів у економічному, політичному та культурно-освітньому розвитку України: генеза та сучасний стан. Сучасний стан православ'я в Україні: процеси об'єднання та загрози релігійних інформаційних війн.

Ключові терміни: «православ'я», «церква», «релігійний обряд», «священство», «томос», «хрещення», «миропомазання», «сповідь», «євхаристія»

Тема 13. Католицизм

Географія поширення католицизму в процесі його становлення та розвитку. Основні ідейні положення католицької доктрини. Особливості католицького віровчення та культу. Організаційна структура Римо-католицької церкви. Інститут папства.

Генеза католицької ідеології в середньовічній Європі. Католицькі чернечі ордени: ідеологія та структура. Вплив чернечих орденів на політичні та освітні процеси у Західній Європі. Хрестові походи та інквізиція.

Модернізація ідеології католицизму в епоху глобалізації. II Ватиканський Собор. Аджорнаменто.

Особливості розвитку католицизму в Україні. Генеза унійного руху. Роль Української Греко-Католицької Церкви в становленні української національної ідеї.

Ключові терміни: «католицизм», «Ватикан», «Папа Римський», «філіокве», «чистилище», «маріологія», «конклав», «кардинал», «чернечий орден»

Тема 14. Протестантизм

Ідейні витоки Реформації. Ранній протестантизм: основні напрями. Постать Мартіна Лютера у формуванні протестантської ідейної доктрини.

Особливості віровчення та культу раннього протестантизму.

Суспільно-політична зумовленість формування релігійних течій і напрямів у пізньому протестантизмі. Особливості віровчення та культу пізнього протестантизму. Поширення протестантизму на території Російської імперії.

Особливості поширення ідеології протестантизму в Україні та його сучасна динаміка розвитку.

Ключові терміни: «Реформація», «лютеранство», «англіканство», «кальвінізм», «цвінгліанство», «адвентизм», «баптизм», «єговізм», «п'ятидесятництво»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Модуль I. Релігієзнавство у науковій системі знання

Тема 1. Релігієзнавство як наука. Історичний розвиток релігієзнавства. Зміст і структура феномену релігії. Релігієзнавство як

наука і навчальна дисципліна. Предмет релігієзнавства. Структура релігієзнавства: філософія релігії, історія релігії, соціологія релігії, психологія релігії, феноменологія релігії та географія релігії. Основні категорії релігієзнавства. Методи дослідження та методологічні принципи релігієзнавства.

Релігієзнавство як специфічна сфера гуманітарного знання. Психологічні фактори і гносеологічні предтечі виникнення релігієзнавства як галузі наукового пізнання. Зародки науки про релігію. Вчення про релігію епохи Середніх віків і Нового Часу. Дисциплінарні вияви релігієзнавства. Релігієзнавча думка в Україні.

Академічне і богословське релігієзнавство. Релігієзнавство і теологія. Філософські джерела формування релігійної свідомості, діяльності, відносин: метафізика, онтологія, епістемологія, праксеологія, антропологія релігії. Наукове і богословське дослідження релігійних явищ: співставлення предмету, методології та структури. Принципи релігієзнавчих досліджень. Особливості історичного, філософського, соціологічного, психологічного, феноменологічного аналізу релігії. Засади визначення релігії, наряду її інтерпретації. Визначення релігії. Релігія як відношення до сакрального: релігійний досвід, релігійні почуття, релігійна віра. Релігійні уявлення, догми та доктрини. Форми релігійних уявлень та вірувань. Релігійний культ: ритуал, обряд, таїнство. Релігія як відношення між людьми: релігійна спільнота. Інституціоналізація релігії. Соціалізація особи в рамках релігійного інституту. Типи релігійних організацій, їх походження і еволюція. Функції релігії. Принципи класифікації та систематизації релігійних феноменів.

Ключові терміни: «релігія», «релігієзнавство», «теологія», «філіокве», «сакральне», «віра», «культ», «традиція»

Тема 2. Генезис релігії, її ранніх форм. Етнічні та регіональні релігії.

Теорії походження релігій: богословські та науково-раціоналістичні підходи. Єдність і багатоманіття джерел релігії. Умови формування і чинники первісних релігійних вірувань.

Співвідношення гносеологічних і соціумних передумов у виникненні первісних вірувань.

Основні форми первісних вірувань. Ранні вірування та їх еволюція: магія, фетишизм, анімізм. Освячення роду та етносу в різних формах релігійних вірувань: тотемізм, культ предків. Родоплемінні культури. Родоплемінні вірування предків давніх українців.

Характерні риси і типи національних та національно-державних релігій. Розмаїття уявлень релігійних уявлень: полідемонізм, політеїзм, монотеїзм. Національні та національно-державні релігії Стародавнього Світу. Умови і причини виникнення етнічних релігій.

Характерні особливості етнічних релігій. Порівняльний аналіз народних і національних релігій. Національні та національно-державні релігії сучасності: типологічні ознаки.

Ключові терміни: «магія», «анімізм», «фетишизм», «тотемізм», «етнічні релігії»

Модуль II. Релігієзнавчі проблеми у сучасному глобалізованому світі

Тема 3. Релігія в постмодерному світі: новітні релігійні утворення. Харизматизм як визначальний тренд сучасного християнства.

Трансформація релігійного феномену в епоху постмодерну. Напрями модернізації традиційних релігійних парадигм. Релігійний екуменізм та релігійний фундаменталізм як визначальні тенденції сучасного глобалізованого світу.

Посилення впливу неорелігій на сучасне релігійне життя. Характерні ознаки неорелігій епохи глобалізації.

Харизматизація сучасного християнства: причини виникнення, основні моделі та перспективи розвитку.

Ключові терміни: «екуменізм», «релігійний фундаменталізм», «неорелігії», «харизматизм»

Тема 4. Релігія в сучасному світі. Релігійна багатоманітність та її перспективи. Релігійна свідомість і проблеми сучасної науки, економіки, політики, освіти, культури, мистецтва, права та моралі.

Географія релігій та тенденції їх поширення. Кризові явища в сучасному релігійному житті: криза традиційної релігійності та церковності. Виникнення нових релігійних традицій як закономірність історико-релігійного процесу. Еволюція вчення, культової та позакультової діяльності традиційних конфесій: взаємодія модернізму та фундаменталізму.

Глобальні проблеми сучасності в їх богословському та релігійно-етичному осмисленні.

Екуменізм як вияв універсалістських тенденцій та пуризм як потяг до збереження культурно-релігійної ідентичності.

Розвиток форм нормативної регуляції в лоні релігійних традицій. Релігія і звичай, релігія і мораль. Вчення про гріх, його онтологічний та моральний вимір. Етика Декалогу та Нагірної проповіді в Біблії. Релігійна свідомість. Релігія і право. Закон: теологічний та юридичний зміст. Біблійне, талмудичне, коранічне право. Християнське канонічне та церковне право. Релігія і моральність, релігія та законослухняність. Релігійна етика господарювання та підприємництва: особливості конфесійних моделей в лоні східних та західних релігійних традицій. Принципи сакралізації влади. Церква і держава. Релігійні реформи та політичні перетворення. Релігія і війна. Релігійний фундаменталізм та клерикалізм. Принцип теократії. «Громадянська релігія». Світська держава, її політика щодо релігії та церкви. Правові засади державно-церковні відносини, свобода совісті та свобода віровизнання, їх філософсько-

антропологічне осмислення та політико-правове забезпечення в Україні та в світі. Релігійна та релігієзнавча освіта в Україні.

Ключові терміни: «звичай», «мораль», «релігійна свідомість», «теократія», «клерикалізм», «свобода совісті»

Тема 5. Історія і сучасний стан релігійних вірувань та конфесій в Україні. Конституційно-правові основи забезпечення свободи совісті в Україні.

Релігійні вияви національного буття українців. Українські народні вірування і повір'я. Релігія в житті національних меншин. Секулярні тенденції і формування нових форм релігійності. Конфесійна структура та географія релігій в Україні. Мережа релігійних об'єднань в Україні та характеристики їх діяльності. Світоглядний та конфесійний плюралізм. Етноконфесійна ситуація в Україні та міжцерковні та внутрішньоконфесійні відносини. Вплив геополітичного становища України та системи міждержавних відносин.

Зміст та практичне здійснення державного регулювання релігійного життя за умов комуністичного режиму. Подолання в умовах становлення Української державності негативних наслідків порушень прав громадян на свободу совісті. Демократизація відносин між церквою та державою в суверенній Україні.

Тенденції державно-церковних відносин. Джерела вільнодумства. Поширення нових релігійних течій в Україні. Прогнози у сфері релігійного життя.

Ключові терміни: «релігійні меншини», «релігійний плюралізм», «релігійний конфлікт»

6. Контроль навчальних досягнень

6.1.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	2	2	3	3	2	2	3	3
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	3	3	4	4	3	3	4	4
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10	1	10	1	10

Робота на практичному занятті	10	3	30	4	40	3	30	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	4	20	3	15	4	20
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом			86		103		86		103
Максимальна кількість балів: 378, коефіцієнт $100/378 = 0,264$									

6.1.2 Система оцінювання навчальних досягнень студентів Змістовий модуль 2. РЕЛІГІЗНАВСТВО

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	2	2	3	3
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	3	3	4	4
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10
Робота на практичному занятті	10	3	30	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-		-	
Разом			81		98
Максимальна кількість балів: 179, коефіцієнт $100/179=0,558$					

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу

шляхом подолання протиріч між трансляцією знань і їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Мета самостійної роботи студентів:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування умінь і навичок самостійної розумової праці;
- розвиток морально-вольових зусиль;
- формування в студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань як необхідної умови професійного становлення.

Завдання самостійної роботи студентів:

- навчання студентів самостійно працювати з різними джерелами інформації;
- творче сприйняття і осмислення навчального матеріалу;
- формування навичок щоденної навчальної самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних, історичних і науково-практичних тем;
- самостійна робота з джерелами та літературою з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;
- підготовка наукових повідомлень, інформаційних довідок;
- підготовка вибіркового дослідного завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розроблення пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою;
- презентація та захист результатів виконання вибіркового дослідницького завдання.

Самостійна робота студентів повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здібність до творчої праці.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання лекційного матеріалу, визначення головного в змісті лекції, засвоєння її основних моментів. Для систематизації отриманих знань з дисципліни до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції, рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал.

6.2.1.Завдання до самостійної роботи: Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ Модуль 1. Релігії в історії України та світу

1. Основні теорії походження релігії.
2. Проблеми класифікації та типологізації релігій.
3. Структура релігії. Функції релігії.
4. Дисциплінарна система релігієзнавства.

5. Історія релігій та теологія в контексті наукового осмислення.
6. Географія релігій незалежної України.
7. Правові засади релігійного життя України.
8. Історичні аспекти розвитку свободи совісті як категорії права.

Форма подання самостійної роботи до модуля 1:

Для зарахування самостійної роботи необхідно підготувати відповіді на поставлені запитання і надіслати їх у вигляді презентації у Microsoft Power Point у встановлені терміни.

Презентація до кожного модулю містить не менше 40 слайдів (по 8-9 слайдів на питання, 5 слайдів – загальна характеристика роботи та висновки). Структура роботи: назва роботи, автор; зміст (план); викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел.

Презентаційні матеріали до самостійних робіт у Microsoft PowerPoint	Бали:
- використовуються ключові слова і фрази, а не речення	2
- основний зміст подається логічно та структуровано	7
- організаційні діаграми, графічні зображення та відео фрагменти використовуються відповідно до поставленої мети	3
- ефекти анімації застосовуються для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайду на екран, для демонстрації руху або послідовності дій	2
- для подання текстового матеріалу використовується шрифт з мінімальним розміром – 20 пт	1
Разом	15

За виконання завдань самостійної роботи до модуля 1 студент може отримати 15 балів

Модуль 2. Виникнення та розвиток етнічних релігій

1. Язичництво як релігійно-культурний феномен.
2. Релігійні вірування народів Дворіччя.
3. Релігії народів Малої Азії та східного Середземномор'я.
4. Релігія давніх скандинавів та германців.
5. Релігія Давньої Греції та Риму.
6. Релігійні системи Давньої Індії.

7. Релігії Далекого Сходу.

8. Іудаїзм як монотеїстична національно-державна релігія іудеїв.

Форма подання самостійної роботи до модуля 2:

Для зарахування самостійної роботи необхідно підготувати відповіді на поставлені запитання і надіслати їх у вигляді презентації у Microsoft PowerPoint у встановлені терміни.

Презентація до кожного модулю містить не менше 40 слайдів (по 8-9 слайдів на питання, 5 слайдів – загальна характеристика роботи та висновки). Структура роботи: назва роботи, автор; зміст (план); викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел.

Презентаційні матеріали до самостійних робіт у Microsoft PowerPoint	Бали:
- використовуються ключові слова і фрази, а не речення	3
- основний зміст подається логічно та структуровано	10
- організаційні діаграми, графічні зображення та відео фрагменти використовуються відповідно до поставленої мети	4
- ефекти анімації застосовуються для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайду на екран, для демонстрації руху або послідовності дій	2
- для подання текстового матеріалу використовується шрифт з мінімальним розміром – 20 пт	1
Разом	20

За виконання завдань самостійної роботи до модуля 2 студент може отримати 20 балів

Модуль 3. Буддизм, іслам та сучасні нетрадиційні релігійні культури

1. Історичні передумови становлення та розвитку буддизму.
2. Моральні засади релігійної доктрини буддизму.
3. Сучасний розвиток буддизму, географія його поширення.
4. Релігійно-філософські, нормативно-правові та історично-культурні аспекти Корану.
5. Ідеологічні засади та культово-богослужбова практика основних напрямів в ісламі: порівняльна характеристика.
6. Особливості поширення ісламу в Україні.
7. Новітні релігійні течії та рухи: загальна характеристика.
8. Новітні релігійні течії в Україні.

Форма подання самостійної роботи до модуля 3:

Для зарахування самостійної роботи необхідно підготувати відповіді на поставлені запитання і надіслати їх у вигляді презентації у Microsoft PowerPoint у встановлені терміни.

Презентація до кожного модулю містить не менше 40 слайдів (по 8-9 слайдів на питання, 5 слайдів – загальна характеристика роботи та висновки). Структура роботи: назва роботи, автор; зміст (план); викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел.

Презентаційні матеріали до самостійних робіт у Microsoft PowerPoint	Бали:
- використовуються ключові слова і фрази, а не речення	2
- основний зміст подається логічно та структуровано	7
- організаційні діаграми, графічні зображення та відео фрагменти використовуються відповідно до поставленої мети	3
- ефекти анімації застосовуються для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайду на екран, для демонстрації руху або послідовності дій	2
- для подання текстового матеріалу використовується шрифт з мінімальним розміром – 20 пт	1
Разом	15

За виконання завдань самостійної роботи до модуля 3 студент може отримати 15 балів

Модуль 4. Християнство як історичний та релігійно-культурний феномен

1. Основні ідейні положення православ'я
2. Культурно-історична зумовленість географії Вселенського православ'я
3. Організаційна структура католицької церкви
4. Соціальна доктрина католицької та православної церкви: порівняльна характеристика
5. Основні ідейні напрямки раннього протестантизму
6. Особливості віровчення та культу пізнього протестантизму
7. Біблія як релігійний та історико-культурний феномен
8. Основні положення християнського віровчення. Християнські таїнства. Християнські свята

Форма подання самостійної роботи до модуля 4:

Для зарахування самостійної роботи необхідно підготувати відповіді на поставлені запитання і надіслати їх у вигляді презентації у Microsoft PowerPoint у встановлені терміни.

Презентація до кожного модулю містить не менше 40 слайдів (по 8-9 слайдів на питання, 5 слайдів – загальна характеристика роботи та висновки). Структура роботи: назва роботи, автор; зміст (план); викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел.

Презентаційні матеріали до самостійних робіт у Microsoft PowerPoint	Бали:
- використовуються ключові слова і фрази, а не речення	3
- основний зміст подається логічно та структуровано	10
- організаційні діаграми, графічні зображення та відео фрагменти використовуються відповідно до поставленої мети	4
- ефекти анімації застосовуються для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайду на екран, для демонстрації руху або послідовності дій	2
- для подання текстового матеріалу використовується шрифт з мінімальним розміром – 20 пт	1
Разом	20

За виконання завдань самостійної роботи до модуля 4 студент може отримати 20 балів

6.2.1.Завдання до самостійної роботи: Змістовий модуль 2. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
	Глибина і повнота розкриття завдань	2 бали
	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бал
	Обґрунтування висновків	0,5 бали
	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

Теми рефератів до модуля 1:

1. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна

2. Наукове і богословське дослідження релігійних явищ: співставлення предмету, методології та структури
3. Засади визначення релігії, напрямку її інтерпретації
4. Багатоманітність визначень релігії і походів до осмислення її витоків
5. Релігія як відношення до сакрального: релігійний досвід, релігійні почуття, релігійна віра
6. Релігієзнавство як специфічна сфера гуманітарного знання
7. Релігія та суспільство. Функціональні вияви релігії
8. Філософське осмислення феномену релігії
9. Праксеологічні виміри релігії

Темати рефератів до модуля 2:

1. Детермінанти нетрадиційної релігійності
2. Феномен нових релігійних рухів
3. Сучасний етнічний ренесанс і відродження етнічних релігій у світі
Особа засновника релігійної традиції. Досвід сучасності (Свами Прабгупада, Лев Силенко, Марія Деві Христос, Віссаріон, Рон Л.Хаббард, Сан Мюн Мун - за вибором)
4. Християнська конфесійна теологія у ставленні до харизматизму (православна чи католицька – за вибором)
5. Інституціоналізація сучасного харизматичного руху
6. Прогнози у сфері релігійного життя сучасної України
7. Поширення нових релігійних течій в Україні
8. Релігійність українського суспільства

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих тестових завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю:* індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік. *Методи письмового контролю:* модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю:* тестові програми.
- *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

Форма проведення іспиту:

Комбінована. Екзаменаційний білет складається з завдань, які включають питання з аналізу першоджерел, а також тестові завдання. Студент письмово дає відповіді на питання з аналізу першоджерел, а також письмові відповіді на тести.

Тривалість проведення:

2 академічні години для письмової відповіді.

Максимальна кількість балів:

40 балів. З них: За відповіді на питання з аналізу першоджерел – 20 балів. За відповіді на тестові завдання - 20 балів.

Критерії оцінювання:

За відповідь на питання з аналізу першоджерел:

20 балів - Критичний аналіз суті та змісту першоджерел щодо поставленого питання. Повний виклад фактів, ідей, результатів відповіді в логічній послідовності. Якісний аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку означеного питання. Повна доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції.

15 балів – Спроби критичного аналізу суті та змісту першоджерел щодо поставленого питання. Виклад в основному фактів, ідей, результатів відповіді. Частковий аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку означеного питання. Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції.

10 балів – Некритичний аналіз суті та змісту першоджерел щодо поставленого питання. Частковий виклад фактів, ідей, результатів відповіді в

логічній послідовності. Спроби аналізу сучасного стану дослідження проблеми. Часткова доказовість висновків, спроба обґрунтування власної позиції.

5 балів – Спроби некритичного аналізу суті та змісту першоджерел щодо поставленого питання. Набір фактів, ідей, результатів відповіді без логічної послідовності. Наявність висновків, спроба обґрунтування власної позиції.

0 балів - Відсутність аналізу суті та змісту першоджерел щодо поставленого питання. Хаотичний виклад деяких фактів, ідей, результатів відповіді без логічної послідовності. Відсутність аналізу сучасного стану дослідження проблеми та розгляду тенденцій подальшого розвитку означеного питання. Відсутність висновків та логічної обґрунтованості власної позиції.

За відповіді на тестові завдання:

20 тестових завдань - по 1 балу за кожну правильну відповідь.

6.5.1. Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю за курс «Історія релігій»

Орієнтовний перелік теоретичних питань:

1. Буддизм як «релігія спасіння»: основні ідеї
2. Вселенське православ'я: загальна характеристика
3. Давньоєгипетська політеїстична система вірувань
4. Загальна характеристика Біблії, канонічних книг Нового Заповіту
5. Законодавство України про свободу совісті, релігії та переконань
6. Індуїзм: загальна характеристика
7. Історичні умови поширення буддизму
8. Іудейські священні книги
9. Католицизм: особливості віровчення і культу
10. Конфуціанство як локальна релігія Китаю: основні ідеї та особливості
11. Коран – священна книга мусульман
12. Нетрадиційні релігії сучасної України
13. Організаційна структура Римо-католицької церкви
14. Особливості віровчення та культу раннього протестантизму
15. Особливості віровчення, культу і організації ісламу
16. Особливості православного віровчення та культу
17. Пізній протестантизм: особливості віровчення та культу
18. Релігійні системи Ірану
19. Релігійні уявлення Китаю
20. Синтоїзм як етнічна релігія Японії: особливості світогляду й культу

21. Соціальна доктрина католицької церкви
22. Становлення та розвиток іудаїзму
23. Сучасні протестантські напрями в Україні
24. Функції і роль релігії в сучасному суспільстві
25. Язичництво як етнічна релігія: загальна характеристика

Орієнтовний перелік тестових питань:

1. Дайте визначення історії релігії
2. Яка функція для історіософії релігії є ключовою?
3. Кого вважають фундатором філософії релігії як наукової дисципліни?
4. Назвіть найбільш яскравих представників феноменології релігії
5. Яка галузь релігієзнавства досліджує вплив релігії на соціальну поведінку індивідів, груп, спільнот?
6. Яка релігієзнавча дисципліна досліджує мову релігії як знакову систему?
7. Який метод має на меті відтворити розвиток релігії на всіх її етапах від початкової фази, встановивши проміжні ланки в ланцюгу її еволюції?
8. Які елементи релігійного комплексу існують у формі уявлень, понять і суджень, що пронизані конфесійно оформленою вірою в надприродне?
9. Хто вважається фундатором теїстичної теорії походження релігії?
10. Які релігії культивують обожнення правителя у тоталітарних державах?
11. Який історичний період зумовлює виникнення етнічних релігій?
12. Які з первісних уявлень стали основою виникнення давньоєгипетської релігії??
13. Яке ім'я носив бог землеробства у єгиптян?
14. Які функції виконували жреці у давньому Єгипті?
15. Яка основна риса властива релігійній системі Давньої Греції?
16. Який діяч проголошував, що авторитет права і законів має триматись на страху перед богами?
17. У якій релігійній системі відсутні святилища та храмові споруди?
18. У якій релігії ідея Всесвіту втілена у образі фантастичного дерева?
19. У якому релігійному культі присутня богиня Сонця Аmaterасу Омікамі?
20. Хто, за біблійною міфологією, вважається родоначальником стародавніх євреїв?
21. Яка релігійна ідея стала основою для поширення антисемітизму?
22. Який історичний період обіймає життя Будди (Сідхартхи Гаутами)?
23. Яку основну ідею запозичив буддизм з брахманізму?
24. Чи правильне твердження, що у буддизмі існує пропаганда крайнього аскетизму ?
25. Як називається сукупність правил і способів організації життя та духовної практики буддійських монахів?
26. До якого напрямку неорелігій належить Велике Біле Братство?
27. До якого напрямку неорелігій належить церква повного Євангелія
28. Яка з неорелігій проповідує вегетаріанство?
29. Як називають послідовників містичного напрямку в ісламі?

30. Назвіть закон мусульманського права, що зобов'язує до милостині.
31. Скільки у Корані сур?
32. Скільки догматів складають «символ віри» ісламу?
33. Як називається коротка розповідь про вчинки Мухаммеда?
34. Вчення яких античних філософів стало основою для моральної доктрини християнства?
35. Скільки пунктів має символ віри у християн?
36. Назвіть основні відмінності католицизму і православ'я
37. Члени якого з чернечих орденів мають право на життя поза монастирем?
38. Вкажіть назву одного з документів у якому викладені основні принципи лютеранства:
39. Які таїнства визнають кальвіністи?
40. Де утворилася перша незалежна українська православна церква діаспори?

6.5.2. Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю за курс «Релігієзнавчі студії»

1. Толерантність як основа релігійної культури
2. Релігієзнавство як знання і розуміння іншого.
3. Релігія і культура
4. Релігії в контексті політичної дійсності
5. Роль історії релігії в релігієзнавстві
6. Відношення релігій і світових цивілізацій
7. Релігія в контексті світових політичних процесів
8. Релігія і соціальна сфера
9. Специфіка викладання релігієзнавства у середній школі
10. Специфіка викладання релігієзнавства у вищій школі
11. Релігієзнавство в системі перманентної освіти населення
12. Релігієзнавство і релігійна освіта
13. Буддизм як «релігія спасіння»: основні ідеї
14. Вселенське православ'я: загальна характеристика
15. Давньоєгипетська політеїстична система вірувань
16. Загальна характеристика Біблії, канонічних книг Нового Заповіту
17. Законодавство України про свободу совісті, релігії та переконань
18. Індуїзм: загальна характеристика
19. Історичні умови поширення буддизму
20. Іудейські священні книги
21. Католицизм: особливості віровчення і культу
22. Конфуціанство як локальна релігія Китаю: основні ідеї та особливості
23. Коран – священна книга мусульман
24. Нетрадиційні релігії сучасної України
25. Організаційна структура Римо-католицької церкви
26. Особливості віровчення та культу раннього протестантизму
27. Особливості віровчення, культу і організації ісламу

28. Особливості православного віровчення та культу
29. Пізній протестантизм: особливості віровчення та культу
30. Релігійні системи Ірану
31. Релігійні уявлення Китаю
32. Синтоїзм як етнічна релігія Японії: особливості світогляду й культу
33. Соціальна доктрина католицької церкви
34. Становлення та розвиток іудаїзму
35. Сучасні протестантські напрями в Україні
36. Функції і роль релігії в сучасному суспільстві
37. Язичництво як етнічна релігія: загальна характеристика

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія релігій

Загальний обсяг роботи студента – 120 год., 3 них контактні – 56 год. (лекції – 20 год., семінари – 8 год., практичні – 28 год.). Самостійна робота – 26 год., модульний контроль – 8.

Модулі (назви, бали)	модуль 1. Релігії в історії України та світу		модуль 2. Виникнення та розвиток етнічних релігій		модуль 3. Буддизм, іслам та сучасні нетрадиційні релігійні культури		модуль 4. Християнство як історичний та релігійно-культурний феномен	
Лекції (теми, бали)	Семінарські заняття (теми, бали)		Практичні заняття (теми, бали)		Самостійна робота		Поточний контроль (вид, бали)	Підсумковий контроль
Історія релігій як галузь наукового знання. (1 бал)			Історія релігій як галузь наукового знання. (11 балів)		Історія релігій як галузь наукового знання. (5 балів)		Модульна контрольна робота 1 (25 балів)	
Теорії походження релігії. (1 бал)			Теорії походження релігії. (11 балів)		Теорії походження релігії. (5 балів)			
	Історія і сьогодення конфесійної карти України. (11 балів)		Історія і сьогодення конфесійної карти України (11 балів)		Історія і сьогодення конфесійної карти України (5 балів)		Модульна контрольна робота 2 (25 балів)	
			Сутність етнічних релігій у їх історичному розмаїтті (1 бал)		Сутність етнічних релігій у їх історичному розмаїтті (5 балів)		Модульна контрольна робота 3 (25 балів)	Іспит
	Античні релігії (11 балів)		Античні релігії (11 балів)		Античні релігії (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
			Релігійні системи Давньої Індії та Ірану (1 бал)		Релігійні системи Давньої Індії та Ірану (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
			Релігії Далекого Сходу. Юдаїзм (1 бал)		Релігії Далекого Сходу. Юдаїзм (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Буддизм (1 бал)		Буддизм (11 балів)		Буддизм (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Іслам в Україні та світі (1 бал)		Іслам в Україні та світі		Іслам в Україні та світі (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Сучасні неорелігії у світовому та вітчизняному контексті (11 балів)		Сучасні неорелігії у світовому та вітчизняному контексті (11 балів)		Сучасні неорелігії у світовому та вітчизняному контексті (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Генеza християнства в контексті становлення європейської релігійно-культурної традиції (1 бал)		Генеza християнства в контексті становлення європейської релігійно-культурної традиції (11 балів)		Генеza християнства в контексті становлення європейської релігійно-культурної традиції (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Православ'я (11 балів)		Православ'я (11 балів)		Православ'я (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Католицизм (1 бал)		Католицизм (11 балів)		Католицизм (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
	Протестантизм (1 бал)		Протестантизм (11 балів)		Протестантизм (5 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	

Змістовий модуль 2. Релігієзнавство

Модулі (назви, бали)	Модуль 1. Релігієзнавство у науковій системі знання		Модуль 2. Релігієзнавчі проблеми у сучасному глобалізованому світі	
Лекції (теми, бали)	Релігієзнавство як наука. Історичний розвиток релігієзнавства. Зміст і структура феномену релігії (1 бал)	Генезис релігії, її ранніх форм. Історична класифікація релігій. Етнічні та регіональні релігії (1 бал)	Тема 3. Релігія в постмодерному світі: новітні релігійні утворення. Харизматизм як визначальний тренд сучасного християнства (1 бал)	Релігія в сучасному світі. Релігійна багатоманітність та її перспективи. Релігійна свідомість і проблеми сучасної науки, економіки, політики, освіти, культури, мистецтва, права та моралі (1 бал)
Семінарські заняття (теми, бали)		Генезис релігії, її ранніх форм. Історична класифікація релігій. Етнічні та регіональні релігії (11 балів)		Історія і сучасний стан релігійних вірувань та конфесій в Україні. Конституційно-правові основи забезпечення свободи совісті в Україні (1 бал)
Практичні заняття (теми, бали)	Релігієзнавство як наука. Історичний розвиток релігієзнавства. Зміст і структура феномену релігії (11 балів)	Генезис релігії, її ранніх форм. Історична класифікація релігій. Етнічні та регіональні релігії (22 бали)	Релігія в постмодерному світі: новітні релігійні утворення. Харизматизм як визначальний тренд сучасного християнства (11 балів)	Релігія в сучасному світі. Релігійна багатоманітність та її перспективи. Релігійна свідомість і проблеми сучасної науки, економіки, політики, освіти, культури, мистецтва, права та моралі (11 балів)
Самостійна робота	Релігієзнавство як наука. Історичний розвиток релігієзнавства. Зміст і структура феномену релігії (5 балів)	Генезис релігії, її ранніх форм. Історична класифікація релігій. Етнічні та регіональні релігії (5 балів)	Релігія в постмодерному світі: новітні релігійні утворення. Харизматизм як визначальний тренд сучасного християнства (5 балів)	Релігія в сучасному світі. Релігійна багатоманітність та її перспективи. Релігійна свідомість і проблеми сучасної науки, економіки, політики, освіти, культури, мистецтва, права та моралі (5 балів)
Поточний контроль (вид, бали)	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота 2 (25 балів)	
Підсумковий контроль	Залік			

8. Рекомендовані джерела

Основні

1. Академічне релігієзнавство / За наук. ред. А. Колодного. Київ, 2000. 864 с.
2. Біблія: книги Священного писання Старого та нового Завіту. Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1407с.
3. Войналович В. А. Релігійний чинник етнополітичних процесів на Донбасі: історія і сучасність: [монографія]. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2014. 300 с.
4. Історія релігії в Україні : у 10 т. / ред. А. Колодний [та ін.] ; НАН України, Ін-т філос. ім. Г. Сковороди. Від-ня релігієзнавства. Т. 5 : Протестантизм в Україні. Ранній протестантизм. Пізній протестантизм. Баптизм / ред. П. Яроцький [та ін.]. Київ: [б.в.], 2002. 428 с.
5. Історія релігії в Україні: [у 10 т.] / ред. А. Колодний [та ін.] ; НАН України, Ін-т філос. ім. Григорія Сковороди, Від-ня релігієзнавства. Т. 7 : Релігійні меншини України. Київ : Укр. вид. консорціум, 2011. 600 с.
6. Історія релігії в Україні: у 10 т. / ред. А. Колодний [та ін.] ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. Сковороди. Від-ня релігієзнавства. Київ : Український Центр духовної культури, 2001 . Т. 4 : Католицизм. 598 с.
7. Історія релігій світу /В.І.Лубський, Є.А.Харьковщенко, М.В.Лубська, Т.Г.Горбаченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 536 с.
8. Кислюк К.В., Кучер О.М Релігієзнавство: Навч. посібник для студентів вузів. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Кондор, 2004. 646 с.
9. Коран / НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Кримського ; дослідження, пер. (фрагмент) і комент. В. Рибалкін. Київ : Стилос, 2002. 270 с.
10. Лешан В.Ю. Основи релігієзнавства: підручник. Чернівці: Рута, 2005. 304 с.
11. Лубський, В. І., М.В.Лубська. Релігієзнавство: Підручник. 2-ге вид. доп. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 776 с.
12. Петрушенко В.Л, Петрушенко О.П. Релігієзнавство: підруч. для студ. вищих навч. закл. Львів : Новий Світ, 2008. 308 с.
13. Релігієзнавство: історія та теорія релігій: підручник. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім В. Даля, 2017. 267 с.
14. Релігієзнавчий словник / За ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. – К., 1996. – 392 с.
15. Титаренко В.В., Горкуша О.В Релігієзнавство. Посібник для студентів вищих навчальних закладів денної, заочної та дистанційної форм навчання / Титаренко В.В., д.філос.н., доц., Горкуша О.В., к.філос.н. – К.: КУБГ, 2021. – 139 с.
16. Яроцький, П.Л. Релігієзнавство : [Навч. посіб.] / П.Л.Яроцький.-К.: Кондор, 2004.- 308 с.

Додаткові:

17. Абу Аля Ал-Маудуді. Принципи Ісламу. - Львів : Логос, 1995. - 112 с.
18. Генік Л. Я. Історія християнства: католицизм: навч. посіб. для студентів філос. та іст. ф-тів : [у 2 т.] / ДВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника", Філософ. ф-т, Каф. релігієзнавства і теології. - Івано-Франківськ : Тіповіт, 2011 . Т. 1 : Основні ідеї християнства. - 2011. - 338 с.
19. Головащенко С.І. Історія християнства: Курс лекцій: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
20. Горський, В. Образ святості в культурі Київської Русі // Святі Київської Русі. - К.: Абрис, 1994. – 175с.
21. Грушевський, М. З історії релігійної думки на Україні. – К.: освіта, 1992. – 544 с.
22. Документи другого Ватиканського собору: Конституції, декрети, декларації. – Львів: Монастир Монахів Студійського уставу, Видавничий дім «Свічадо», 1996. – 279 с.
23. Документи до історії Української Греко- Католицької Церкви у Польщі у 1947-1960-х роках (З архіву о.митрата Мирослава Ріпецького) / упоряд. В. П. Лаба. - Львів : Каменярь, 1996. - 312 с.
24. Дулуман Є.К. Релігія як соціально-історичний феномен. – К.: Наукова думка, 1974. – 263 с.
25. Зінько С. Ю. Іслам у сучасній світовій політиці. - Львів : Простір-М, 2005. - 275 с.
26. Зінченко А. Л. Новітня історія релігійних спільнот в Україні : навч. посіб.. - К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. - 407 с.
27. Ісламська ідентичність в Україні. - К. : AMES, 2005. - 130 с.
28. Кирюшко М. І. Іслам в Криму: релігійно-національна самоідентифікація кримськотатарського народу. - К. : Світогляд, 2005. - 300 с.
29. Кияк С. Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. - Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. - 632 с.
30. Липинський, В. Релігія і церква в історії України / В.Липинський. — К. : Рада, 1995. — 96 с.
31. Лінч, Д. Середньовічна церква: Коротка історія. - К.: Основи, 1994. – 491с.
32. Ломачинська І.М. Монастирі України. – К.: Балтія-Друк, 2015. – 208 с.
33. Ломачинська І.М. Релігійне лідерство в духовному вимірі християнської традиції: монографія. - Київ: Університет" Україна, 2008.- 286 с.
34. Ломачинська І.М. Психологія масової свідомості у християнському релігійному лідерстві // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. - 2019.- Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія (40). - С. 9-17
35. Ломачинська І.М. Роль релігійних організацій як лідерів суспільної думки в російсько-українській інформаційній війні // Медіапростір: Літературно-філософський альманах. - Тернопіль, 2015.- С.20-26

36. Лубський В. І., Лубська М. В. Мусульманське право в ісламській традиції (історико-релігієзнавчий аналіз): [монографія]. - Черкаси : Брама, 2004. - 207 с.
37. Лютер, М. Великий Катехізіс / М. Лютер / [В. Горпинчук (ред.), І. Ткач (пер.укр.мовою)]. — Горлиця : Українська Лютеранська Церква, 2002. — 152с.
38. Малий Катехізіс Католицької Церкви / літ. ред. М. Луцюк [та ін.]. - К. : Текст, 2003. - 96 с.
39. На світанку протестантизму в Україні: Євангельський рукопис XVI ст. / Авт.-укл. П. Русин. - [б. м.] : Дорога Правди, Б. р... - 251 с.
40. Недавня О. В. Греко- католицизм в контексті духовного самовизначення українців між християнським Сходом і Заходом. - К. : Гнозис, 2000. - 216 с.
41. Огієнко, І. (Митрополит Іларіон) Українське монашество / І. Огієнко [Упоряд., авт. іст.- біогр. Нарису та коментарів М. С. Тимошик]. — К.: Наша культура і наука, 2002. — 396 с.
42. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Українська церква: нариси з історії української православної церкви/ — Вінніпег: Вид. Консисторії УГП церкви в Канаді, 1882. — 366с.:іл.
43. Оле Нідал (Лама). Дійсність як вона є: Живий підхід до Буддизму для сучасного світу. - Ужгород : Простір, 1997. - 118 с.
44. Опанасюк В. В. Історія світових релігій. Формування догматики та культу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — Суми : СумДУ, 2013. — 110 с.
45. Пашук А. Українська церква і незалежність України: Монографія. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 364 с.
46. Саган, О. Н. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. — К. : Світ знань, 2004. — 910 с. : іл.
47. Семчинський К. В. Війна і мир у християнстві та ісламі. - К. : Міленіум, 2007. - 164 с.
48. Сінг Тін. Буддизм- для досконалості цього життя / пер. з кит. А. В. Попик ; Міжнародна асоціація "Світ Будди", Фонд "Далекий Схід". - К. : Стилос, 1999. - 78 с.
49. Соціальна доктрина Церкви: Збірник статей. — Львів: Монастир Монахів Студійського Уставу, Видавничий дім «Свічадо», 1998.
50. Теодор Студит. Поучення / [Г. Теодорович (пер.)]. — Л. : Монастир Монахів Студитського Уставу, 1999. — 226 с.
51. Титаренко В. В. Від пророцтв в релігії до прогнозування в релігієзнавстві: історія, теорія, перспективи. — К., 2017.- 324 с.
52. Филипович Л. Етнологія релігії : теоретичні проблеми, вітчизняна традиція осмислення. — К.: Світ знань, 2000
53. Фрилінг Р. Християнство та іслам. Духовні боріння людства на шляху до самопізнання. - Львів : Свічадо, 2011. - 135 с.
54. Черенков М. М. Європейська реформація та український євангельський протестантизм. Генетико-типологічна спорідненість і національно-

- ідентифікаційні виміри сучасності : [монографія] / Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України, Від-ня релігієзнавства. - К. : Духовне відродження, 2008. - 565 с
55. Якубович М. Іслам в Україні: історія і сучасність. — Вінниця : ТОВ „Нілан-ЛТД“, 2016. — 264 с.

Англомовні джерела

1. Ambasciano, L. An Unnatural History of Religions: Academia, Post-truth and the Quest for scientific knowledge. London: Bloomsbury Publishing PLC, 2018. URL: <https://ixtheo.de/Record/1047161826>
2. Ambasciano L. (2019) History as a canceled problem? Hilbert lists, du Bois-Reymond's enigmas, and the scientific study of religion. *Journal of the American Academy of Religion*, Volume 87, 2, 366–400, <https://doi.org/10.1093/jaarel/lfz001>
3. Callizo I. G. (2018) What is the place of religious schools in pluralistic democratic societies? A liberal approach to the problematic of religious schools in Western societies. The Spanish case. *Revista Española de Educación Comparada*. 2018, 32, 68–87
4. Education and Church in Central and Eastern Europe at First Glance (2008) Center for Higher Education Research and Development University of Debrecen, 228
5. Jensen J. What Is Religion? London, 2019. 178 p.
6. Franken L., Loobuyck P. (2013) The Future of Religious Education on the Flemish School Curriculum: A Plea for Integrative Religious Education for All. - *Religious Education: The official journal of the Religious Education Association*, 482–498 <https://doi.org/10.1080/00344087.2013.835641>
7. Gavrilova N. Fylypovych L. (2017) Religious education in Ukraine. *Routledge International Handbook of Religious Education*. Routledge, 424.
8. Ginkel, A. (2010) *Missiologiya*. Moskow: Missionerskiy otdel Russkoy pravoslavnoy tserkvi. 400 p.
9. Grishaeva, E. I., Shumkova, V. A. (2018). Traditionalist Orthodox Christian media: discourse structure and peculiarities of the functioning. *Monitoring of Public Opinion: Economic and So-cial Changes*, 2: 283–300. <https://doi.org/10.14515/monitoring.2018.2.17>
10. Hand M. (2015) Religious education and religious choice, *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education*, 31–39 <https://doi.org/10.1080/13617672.2015.1013817>
11. Jackson R. (2007) European Institutions and the Contribution of Studies of Religious Diversity to Education for De-mocratic Citizenship. *Religion in Education. A contribution to Dialogue or a factor of Conflict in transforming societies of European Countries*. Münster, Waxmann, Febr., 306
12. John Paul II (1990). *Redemptoris missio*. On the permanent validity of the Church's missionary mandate. Libreria Editrice Vaticana. Retrieved from: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_-redemptoris-missio.html (Accessed 11.08.2020)

13. Roverselli C. (2019) Pluralismo religioso e scuola pubblica in Italia: spazi per l'inclusione e questioni aperte. *Journal of Educational, Cultural and Psychological Studies*, 20. DOI: <https://doi.org/10.7358/ecps-2019-020-rove>
14. Scharer M. (2015) Learning religion" in the presence of the Other: provocation and gift in public education. *The future of religious education in Europe*. European University Institute, 45
15. Simic, J. (2009). Religions and Churches in Front of the Chal-lenge of Globalization. *Filozofska Istrazivanja*, 29(4), 745-761.
16. Stoeckl K. (2015) Knowledge about religion and religious knowledge in secular societies: introductory remarks to the future of religious education in Europe. *The future of religious education in Europe*. European University Institute, 45 ISSN Online: 2312-5829 *Educological discourse*, 2020, № 4 (31)